

VOJVODOVSKÉ PRŮNIKY MARKA JAKOUBKA

Marcela Brabáčová

JAKOUBEK, Marek. *Vojvodovo. Etnologie krajanské obce v Bulharsku*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2010. ISBN 978-80-7325-230-4. 372 s.

České dějiny osídlení Vojvodova, obce nacházející se v severozápadním Bulharsku, která byla v letech 1900–1950 domovem místní české komunity, se v posledních letech těší nebývalému zájmu. A nejen to, jen těžko bychom patrně v dnešní době hledali krajanskou obec, které by věnovali ať již tuzemští či zahraniční badatelé více pozornosti. Kolekce monografických pojednání o této komunitě

je skutečně úctyhodná; po vydání dějin obce sepsaných místním Bulharem Neco P. Necovem (Jakoubek – Nešpor – Hirt /eds./ *Neco Petkov Necov: Dějiny Vojvodova, vesnice Čechů a Slováků v Bulharsku*. Plzeň 2006) a celé řady dílčích studií, byly od roku 2010 vydány již tři autorské monografie věnované této vesnici a jejím obyvatelům (kromě recenzovaného díla to jsou práce Jakoubek: *Vojvodovo – kus česko-bulharské historie*, Brno 2011 a Budilová: *Dědická praxe, sňatkové strategie a pojmenovávání u bulharských Čechů v letech 1900–1950*, Brno 2011).

Kniha *Vojvodovo. Etnologie krajanské obce v Bulharsku* tuto triádu zahájila, a ačkoli následná díla naše znalosti o Vojvodovu výrazně a často i nečekanými směry rozvinula, nemusíme ji považovat za překonanou, domníváme se, že představuje kvalitní podklad pro další bádání.

Kniha je členěna do osmi kapitol. Každá z nich, jak říká sám autor, by mohla existovat jako samostatná studie na dané téma. V každé

najdeme upozornění, v čem je její přínos k bádání o Vojvodovu, které bílé místo v tomto prostoru zaplňuje. Téma, použitý postup a přístup k materiálu se mění v každé kapitole. Úvod končí seznamem literatury, dosud vydané k danému tématu. Je právě tak dlouhý, aby měl čtenář představu o velikosti překážky, vystavěné tezí Vladimira Penčeva. Bohatý materiál přehledně sestavený do výmluvně pojmenovaných kapitol, to vše doplněné 50 černobílými fotografiemi, jsou, včetně čtivosti textu, pozitiva této publikace.

V podtitulu první kapitoly zní „historická etuda“. Text je upravenou verzí studie – vzniklé na základě archivního výzkumu – a týká se vesnice Sesek, o které se ve svých pracích zmiňuje více badatelů. Přesto autor uvádí, že primární zdroje jsou nedostatečné a důvod tohoto tvrzení také v obsáhlejších citacích dokládá. Najdeme v nich vysvětlené souvislosti zdrojů použí-

tých dalšími autory. Vyprávění devadesátiletého pamětníka z Vojvodova v druhé části kapitoly se týká samotných začátků vojvodovské historie. Dílem postavené na skvělé paměti narátora, dílem na spolehlivosti jeho „informátorů“, dodává k historickým faktům další rozměr. Historie, jazyk, víra, osudy – pohled na krátké trvání osady Sesek je komplexní, a v tom je jeho prvenství, jak říká autor v závěru kapitoly, a možná tak nabízí prostor k polemice.

Druhou kapitolu týkající se náboženství zahajuje paradoxní zjištění. Přesto, že řada autorů hovořila o náboženství Vojvodovských jako o klíčovém prvku organizace této komunity, o mnoho víc než toto konstatování o něm vlastně nikdo nenapsal. To umožnilo autorovi recenzované publikace otevřít a popsat další neznámou část historie – vlastní obsah náboženství vojvodovské komunity.

Vzpomínky pamětníků jsou bohatým zdrojem informací o příklonu Vojvodovčanů k metodismu, o rozkvětu a duchovní jednotě obce, která byla narušena až příchodem nového kazatele. Odlišné učení rozdělilo do té doby jednotnou českou evangelickou komunitu a institucionální vymezení darbistického hnutí, odmítající církevní hierarchii bylo potvrzeno stavbou druhého kostela. Jedni uchovávali víru svých otců, druzí ji opustili a tím se vyčlenili ze společenství. Nábožensky vypjatá situace se nicméně v průběhu času uklidnila a nakonec byl rozdíl mezi oběma tábory zřetelný pouze při nedělní návštěvě kostelů.

Samotný obsah víry Vojvodovčanů rozebírá autor v jedné z podkapitol. Sleduje vývoj a změny v obsahu víry, která není statická, ale mění se podle toho, jak ji její členové aktuálně chápou. Otázku víry a způsob, jakým rozdělila původní metodistický sbor ve Vojvodovu, předkládá autor jako nově popsaný aspekt života vojvodovského společenství, který by stál za hlubší prozkoumání.

Lexikálně zaměřená sonda do jazyka vojvodovských Čechů, tak specifikoval autor další kapitolu. Jak sám říká, lingvistická analýza „vojvodovštiny“ zatím chybí, ale on sám k ní nemá kompetence. Výsledkem je tedy deskriptivní prezentace „slovníčku“, který by mohl posloužit dalším badatelům. Rozdíl v jazyce Vojvodovských a češtině, která se používala v Čechách a na Moravě v 50. letech 20. století, vyšel najevo zejména po přestěhování reemigrantů z Vojvodova na Moravu. Ještě v 80. letech tuto skutečnost zaznamenala jedna z badatelek s tím, že jazyk reemigrantů byl silně ovlivněn jazykem Kralické bible. Podnětem k sestavení samotného slovníčku byla práce jedné z pamětnic, která si zaznamenávala jazyková specifika „...aby to neupadlo v zapomnění“. Vojvodovština, jak sama mluvu, kterou znala od rodičů, pojmenovala, se ale nezdá být specifikem pouze obyvatel Vojvodova. Ve slovníčku se objevují i běžné vý-

razy, k jejichž vymizení došlo zároveň s tím, jak se předmět, který označoval, přestával používat. Výzva k lingvistické analýze je tedy na místě a je otázkou, zda se jí některý z badatelů chopí.

Pro zpracování materiálu v kapitole o vojvodovských náhrobních kamenech použil autor metodiku z monografie Jiřího Roháčka „Epigrafika v památkové péči“. Nápis, které prezentuje, pocházejí z vojvodovského hřbitova, který využívaly všechny skupiny žijící ve vesnici, prostory pro pohřby jejich členů však byly oddělené.

Rozbor jmen a nápisů na náhrobních kamenech prozrazuje vliv bulharského prostředí a zvyk používání „jména po otcí“. Došlo tak k poměrně zásadním změnám, proto z posbíraného materiálu nebylo možné vytvořit pevný model. I tato data mohou však dále posloužit ke zpracování genealogií, demografickým analýzám či lingvistickému rozboru. Zároveň mohou být nápisové zdrojem informací o specifické religiozitě Vojvodovských.

Vojvodovští Češi očima svých sousedů – kapitola s podtitulem „Imagologie“. Autor nám nejprve předkládá informace o metodologii imagologické studie, ke kterým docházel postupnými kroky od roku 1995, kdy se s tímto konceptem setkal poprvé. Cílem je vytvořit obraz složený z výčtu reprezentativních složek. Texty neobsahují hlubší analýzu, nepokouší se o interpretaci a končí obvykle stručným obecným komentářem. Napodobením tohoto postupu se autor pokusil na základě veškerých známých textů a svých vlastních terénních zápisků a rozhovorů s informanty vytvořit obraz odpovídající na otázku „jaci byli vojvodovští Češi?“.

Přidanou hodnotou knihy je vložená výpověď syna bulharského pastora z Vojvodova. Neodborný text je bohatší o vyjádřené emoce, vypravěč sleduje jediný cíl – podat takovou výpověď, které by sám věřil. To, jak silně ho část života, prožitá společně s českou komunitou ovlivnila, je zřejmé z každého řádku. Pro celkový dojem z knihy je tato emotivní výpověď velmi důležitá, obrazu vytvořenému autorem je dobrým rámem.

Knihou končí kalendáři, kde data 1897 a 1950 tvoří časový rámec obsahu této knihy, resp. dějin českého osídlení Vojvodova. Bohatá historie několika desítek let, bádáním autora dotčené roviny života vojvodovského společenství, to vše zůstane i díky jeho práci uchováno. Mů-

žeme tedy konstatovat, že navzdory domněnce Vladimira Penčeva, který měl pocit, že téma je vyčerpáno, „něco nového a podstatného“ autor napsal. A nejen to, představil i prostor pro další badatele.

Závěrem můžeme konstatovat – jak obyčejně životy, jak všední události, ale jaký význam může taková historie mít, pokud je podána a představena v tak ucelené podobě. A kolik dalších osudů zůstane neobjevených a kolik lidí asi zajímají tyto objevené. Jaký vliv má na člověka takové bádání, jak mu asi zasáhne do života... kolik se toho dá předat knihou a kolik toho zůstane nevyřčeného... a mohli bychom se ptát dál.

A proto překládáme návrh – možná je právě teď ta správná chvíle představit čtenářům, *celou* cestu. Tu cestu, na jejímž začátku stál student Marek Jakoubek a skoro nepoznaná vesnice v severozápadním Bulharsku a na jejímž – jistě ne definitivním – konci jsou tři monografie o ještě nedávno bezmála neznámém Vojvodovu, manželé Marek a Lenka Jakoubkovi, katedra an-

tropologie v Plzni a další... Pravděpodobně neexistuje mnoho českých autorů dané generace, kteří by mohli své práce podložit tak dlouhodobým a intenzivním terénním výzkumem. A tak možnost nahlédnout do „deníku antropologa“ by v tomto případě mohla být pro studenty návodem jak zúročit své studium a pro čtenářskou obec nadmíru zajímavým (a možná ne jen) čtenářským zážitkem. V asi nejslavnějším případě tohoto druhu – tj. v případě vydání Malinowského *Deníků* – byl odpovídající materiál zveřejněn až řadu let po autorově smrti. Důvodem této prodlevy byl nejen přetrvávající nesouhlas řady zainteresovaných, ale také fakt, že *Deníky* byly pro autora z řady důvodů kompromitující, zejména pak kvůli vztahu Bronisława Malinowského k jeho informátorům. Soudě podle poslední Jakoubkovy knihy se zdá, že v jeho případě jsou tyto vztahy oboustranně stejně upřímné, jako intenzivní. Je-li tomu tak (a skutečně vše tomu nasvědčuje), pak můžeme doufat, že náš podnět bude vyslyšen.